

35. Tiedottamisvelvoite

Julkisuuslakiin sisältyy myös erityinen tiedottamista koskeva velvollisuus viranomaisille. Viranomaistoiminnan avoimuus edellyttää pitkälti myös viranomaisaloitteista toimintaa. Julkisuusperiaatteen henki ei toteudu ainakaan täysimääräisesti pelkästään sillä, että viranomaisten asiakirjoja tai tietoa luovutetaan niitä kysyville.

Erityisesti journalistisen tiedonsaannin kannalta on tärkeää asiakirjojen saatavuus keskeneräisistä ja valmisteltavista asioista. Tiedottamalla voidaan asioista kertoa jotakin olennaista yleisemmällä tasolla myös sinällään salassa pidettävistä yksityiskohdista, esimerkiksi sosiaali- ja terveystoimen yleisestä kehityksestä asiakkaiden yksityisyydensuojaa rikkomatta.

Keskeneräisissä asioissa tiedonantovelvollisuus kohdistuu lainsäädännön uudistamiseen ja yleisesti merkittävien asioiden valmisteluun. Lainvalmisteluhankkeissa tiedottaminen voi kohdistua hankkeiden käynnistämiseen, toimeksiantoon, määräaikaan, vastaaviin henkilöihin, ministeriöihin ja muihin mukana oleviin viranomaisiin. Yleisesti merkittävillä suunnitelmilla, selvitykselle tai ratkaisuille on tyypillistä, että niiden kohteena on useita henkilöitä, vaikutukset ovat huomattavat tai ne koskevat laajoja toiminnan alueita. Kyse voi olla esimerkiksi tulonjaosta, sosiaaliturvasta, verotuksesta, ympäristökysymyksistä tai työoloista.

Merkittävän ratkaisun selvitys on tyypillisesti itsenäinen kokonaisuus, joka koostuu yleisesti merkittävän suunnitelman tai ratkaisun vaihtoehtoista, perusteista ja vaikutuksista. Selvityksen ulkopuolelle voidaan jättää hyvin alustavat kuvaukset tai luonnosmaiset muistiot.

Viranomaisen toteuttama tutkimus tai valmistama tilasto voi olla yksityiselle tehtävä tilaustutkimus tai osa sisäistä valmisteluaineistoa. Tämäntapaiset aineistot tulevat julkiseksi valmistuttuaan käyttötarkoituksensa, vaikka muut asiakirjat olisivatkin vielä keskeneräisiä. Se voi siis olla valmisteluaineistoa vielä tekemättömään päätökseen. Julkisia ovat näin ollen esimerkiksi väliraportit tai tutkimustulosten alustavat yhdistelmät.

Olennaista julkisuuden kannalta on, että tutkimus on lopullisessa muodossaan. Se saa olla pintapuolinenkin eikä siltä edellytetä välttämättä mitään viranomaisen erillistä hyväksyntää. Sitä vastoin tutkimuksen perusaineisto ei välttämättä ole julkista, koska voi sisältää salassa pidettäviä tietoja.

Tiedottamisen tasapuolisuus. Viranomaisen, esimerkkitapauksessa poliisin, julkisen tiedottamisen on oltava tasapuolista. Tiedotustoiminnassa kaikkia osapuolia on kohdeltava tasapuolisesti riippumatta alueellisista, kielellisistä ja poliittisten näkökantojen eroista. **(EOAK 2783/2004)**

Oikeat tiedot. Virkamiehen on huolehdittava, että annetut tiedot ovat oikeita, jotta asiakkaan oikeusturva ei vaarannu ja luottamus viranomaistoimintaan säilyy. Tapauksessa pääministerin erityisavustaja oli vastannut ennakkoverosuoritusten maksamista koskevaan kirjeeseen virheellisesti. **(AOK 708/1/03 /28.8.2003)**

Monipuolinen tiedotus. Sisällöltään mitänsanomattoman tuntuinen ilmoitus kaavoituskatsauksesta täytti rakennusasetuksen vaatimuksen. Viranomaisen olisi kuitenkin pitänyt pyrkiä tätä monipuolisempaan, kansalaisten osallistumismahdollisuuksia lisäävään tiedottamiseen. **(AOK 930/1/91 /31. 8.1993)**

Asianosaisen oikeus tietoon ennalta. Sosiaalilautakunnan päätöksestä olisi tullut tiedottaa asianomaiselle ennen kuin tieto annettiin julkisuuteen. Asiakas oli saanut tiedon itseään koskevasta päätöksestä sanomalehdestä ennen postissa lähetetyn päätöksen saapumista. Asiaan oli kuitenkin vaikuttanut tiedonvälityksen nopeus ja se, että viranomaisten on suhtauduttava tiedotusvälineiden edustajiin palveluhenkisesti. **(AOK 802/1/99 /20.4.2001)**

Yleistiedonanto. Viranomaisen on pidettävä yleistiedonantoa esillä määrätty aika ja asiasta on ilmoitettava virallisessa lehdessä, viranomaisen ilmoitustaululla tai muuten sopivassa sanomalehdessä. Tapauksessa lääninhallitus ei ilmoittanut tien sulkemispäätöksestä. Läänin olisi tullut ilmoittaa asiasta asianomaiselle sekä muille tiedossa oleville, joilla on oikeus hakea asiaan oikaisua tai valittaa asiasta. Lain mukaan tiedoksianto toimitetaan tavallisena, todisteellisenä tai yleistiedonantona. **(EOA 664/2005)**

Päätöksen julkipano. Rakennustarkastaja sai huomautuksen, kun rakennuslupahakemuksen julkipano ei jatkunut valitusajan loppuun saakka. Viranomaisen velvollisuutensa on lisäksi huolehtia siitä, että ratkaisuja koskevat asiakirjat toimitetaan asiakkaalle ajoissa. Nyt päätös oli postitettu asianosaiselle valitusajan jo umpeuduttua. **(AOK 597/1/97 /16.3.1999)**

Asiallinen kielenkäyttö. Virkamiehellä on velvollisuus käyttäytyä asemansa mukaisesti ja käyttää asiallista kieltä. Kun poliisilaitokselta oli tiedusteltu sinne jätetyn rikosilmoituksen käsittelystä, oli vanhempi konstaapeli vastannut epäasiallisesti. Tämän mukaan poliisilla ei ollut aikaa ”turhaan jaaritteluun selvissä asioissa”, ja että asiakas ”valittakoon vaikka Niinistölle tai Itälälle poliisin puutteellisista resursseista”. Huomautuksen sai myös TE-keskus asiakkaan kanssa käymästään sähköpostikirjeenvaihdosta: viranomainen ei ollut vastannut viivytyksellä ja asiallisesti saamiinsa asiallisiin kysymyksiin. **(AOK 1422/1 /02/28.8.2003 / AOK 389/1/05 /3.5.2007/ AOK 131/1/03 /19.8.2004)**

Virkamiehen sanavalinnat. Virkamiehen tulee kiinnittää erityistä huomiota tekemiinsä sanavalintoihin antaessaan tiedotusvälineille lausuntoja tai haastatteluja luonteeltaan arkaluontoisissa asioissa. Tuomiokapitulin virkamies oli todennut tiedotusvälineille, että kirkkoherran virkaa hakenut ei ollut kelvollinen virkaan ”henkilöön liittyvistä syistä”. Hakija oli tästä syystä kokenut joutuneensa sosiaaliseen häpeään, vaikka kyse olikin ollut hänen vaalikelpoisuudestaan. **(AOK 70/1/05 /28.3.2006)**

Oikeusministerin lausunnot. Oikeusministeri oli antanut tiedotusvälineille lausuntoja tuomioistuimissa ratkaistuista ja vireillä olleista asioista. Kantelijan mielestä oikeusministeri pyrki vaikuttamaan tuomioistuimen ratkaisuihin ja menettelytapoihin. Oikeuskansleri totesi, että oikeusministerin tulee noudattaa erityistä varovaisuutta esittäessään kannanottoja, sillä lausumat ovat tuomioistuimen riippumattomuuden kannalta ongelmallisia. **(OKA 195/1/05 /28. 1.2008)**

Tietovuodot. Viranomaisen olisi puututtava itseään koskeviin tietovuotoihin. Tapauksessa poliisijohdon olisi reagoitava poliisissa ilmenneisiin tietovuotoihin ja järjestettävä henkilökunnalle koulutusta asiassa. **(EOA 278/2005)**

Tiedottamista edellyttävät päätökset. Viranomaistiedottamista edellyttäviä laajavaikutteisia suunnitelmia ja toimenpiteitä olivat mm. peruskoulun alasteen lakkauttaminen, lentopaikan pitoa koskevan lupahakemuksen vireilläolo ja moottoriradan käyttötarkoituksen muuttaminen niin, että opetus- ja harjoituskäytön lisäksi sillä voitiin pitää vuosittain enintään neljä kilpailupäivää. **(KHO 6/10.1.1997 / KHO 6090/27.12.1984 / KHO 1989 A 85)**

Katkos sähköpostiliikenteessä. Kunnan olisi pitänyt tiedottaa kahden kuukauden toimintakatkoksesta kunnan yleisessä sähköpostiliikenteessä. Katkos oli niin pitkä, että hyvä hallintotapa olisi edellyttänyt asiasta tiedottamista. **(OKA 547/1/04 /14.12.2005)**

Virantäytön julkisuus. Viranomaisen tulee myös viranhakumenettelyssä noudattaa julkisuusperiaatetta ja avoimuutta. Tiedotusvälineiden on tärkeää saada halutessaan tieto viran täytön alkamisesta, jolloin julkisen vallankäytön seuraaminen ja myös kritisointi on mahdollista. Valintaperusteista tiedottaminen katsotaan viranomaisen virkavelvollisuudeksi. Nimitysehdotusta on perusteltava nimitysmuistiossa, jos virkaan nimitettäväksi esitetään hakijaa, johon nähden joku toinen hakija on koulutuksen, työkokemuksen taikka muiden seikkojen vuoksi selkeästi ansioituneempi. Nimitysmuistiolla on tällaisessa tapauksessa tärkeä merkitys arvioitaessa, onko hakijoita kohdeltu tasapuolisesti nimitysasiassa. **(EOA 2831/2007 / EOA 2957/2001 / EOA 225 /2000)**

Neuvontavelvollisuus. Hallintolain mukaiseen menettelytapaneuvontaan kuuluu antaa tietoja myös viraston käytännöistä. Vastaamisvelvoite koskee asiallisia ja riittävän yksilöityjä kysymyksiä ja tiedusteluja. Yleisesti voidaan lähteä siitä, että kirjalliseen tiedusteluun annetaan kirjallinen vastaus. Kyseisessä tapauksessa valittaja oli toimittanut käräjäoikeuden päätöksen viranomaisen tietoon, mutta viranomainen ei kuitenkaan huomionnut päätöstä, koska siitä puuttui allekirjoitus. Oikeusasiamiehen mukaan viranomaisen olisi tullut vastata kantelijalle asianmukaisesti, vaikka kyseessä ei ollutkaan varsinainen tiedustelu. **(EOA 1302/2006)**

Neuvonnan raja. Yritysasiamiehen olisi pitänyt neuvoa asiakkainaan olleita yrityksiä oikeista menettelytavoista laina-asioiden hoitamisessa. Kyse oli myös asianmukaisesta tiedon välittämisestä kuntalaisille. Tapauksessa yritysasiemies oli neuvonut yrittäjiä oikeiden menettelytapojen sijaan itse laina-asioissa, kun lain mukainen lainahakemuksen laadintapaikka olisi ollut pankki. **(AOK 681/1/90 /24.1.1992)**